

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ

*Prof. univ. dr. hab., Andrei COJUHARI,
Catedra TEM, UTM*

Noțiunea de *ocupare a forței de muncă* poate fi privită în două aspecte: în aspect larg și în aspect îngust. **În aspect larg**, această noțiune include acțiunile administrației publice centrale, locale și a unităților economice, care au impact direct asupra proceselor de creare a noilor locuri de muncă atractive. Această definiție include atât politica macroeconomică a statului în domeniul de ocupare a forței de muncă, cât și politicile sectoriale de educație, de ocrotire a sănătății, de organizare a sistemului de protecție socială, de dezvoltare a infrastructurii de producție și sociale. **În aspect îngust**, noțiunea de ocupare a forței de muncă reflectă acțiunile specifice care apar pe piața muncii, provocate de schimbările permanente în raportul dintre oferta și cererea forței de muncă. Aceste schimbări s-au intensificat în secolul XX, în măsura în care șomajul a devenit un fenomen permanent în țările industriale, iar dreptul la muncă a fost recunoscut ca un drept fundamental pentru orice persoană aptă de muncă.

Conceptul de ocupare a forței de muncă s-a conturat treptat, trecând prin mai multe etape de cunoaștere științifică, fiind reflectate în diferite doctrine economice moderne și contemporane. În continuare, vom analiza succint principalele etape ale dezvoltării acestui concept și ale abordărilor doctrinale respective.

Etapa mercantilistă, în cadrul căreia nu s-a conturat un concept economic specific, aferent ocupării forței de muncă, iar abordările economice ale mercantiliștilor erau orientate, preponderent, spre asigurarea industriei și a comerțului cu forță de muncă ieftină.

Etapa fiziocrată. La această etapă, au apărut unele idei și viziuni referitoare la ocuparea forței de muncă la nivel macroeconomic, reflectate de către fiziocratul francez Fr. Quesnay (1694-1774), în lucrarea sa „Tabloul economic”(1758). Anume, fiziocrații au reorientat cercetările economice din domeniul circulației de mărfuri în domeniul

producției, considerând drept izvor al bogăției – produsul net creat în agricultura de către clasa productivă.

Etapă liberalilor clasici este reprezentată de A. Smith (1723-1790), T. Malthus (1766-1834), J. B. Say (1767-1832) și a. În abordările liberalilor clasici, problema ocupării forței de muncă era privită în conexiune cu șomajul: dacă șomajul apare și crește la un moment dat, salariile scad, forța de muncă se ieftinește, costul se reduce, ceea ce permite producătorului să mărească volumul de producție și să angajeze un număr tot mai mare de muncitori, făcând astfel să dispară șomajul. Liberalii clasici afirmă că orice persoană care aspiră la un loc de muncă dispunea, deja, de un asemenea loc sau putea să îl dobândească fără nicio dificultate. În consecință, în viziunea lor, utilizarea maximă a capacităților de producție rentabile, precum și flexibilitatea salariilor asigurau echilibrul pieței muncii, în sensul atingerii ocupării depline a forței de muncă. Ei afirmă că, în condițiile economiei, în care piața funcționează normal, nu se poate forma șomaj involuntar, însă apare șomajul structural și cel fricțional, care este generat de „înghețarea” salariilor la un nivel prea înalt, adică prin inelasticitatea salariilor.

În viziunea lui **A. Smith**, repartiția socială a veniturilor și a ocupării forței de muncă se află în dependență de salariul de subzistență, care rezultă din mecanismul demografic: dacă salariul crește peste acest nivel, populația crește mai rapid decât resursele alimentare, ceea ce reduce salariul la nivelul de subzistență.

În abordările lui **T. Malthus**, pentru a lichida disproporția dintre creșterea populației și a mijloacelor de subzistență, sunt necesare: reducerea ritmului de creștere a populației (în baza provocării războaielor, epidemiilor, a foametei); amânarea căsătoriilor timpurii până la 21 de ani, acceptându-le numai în cazul în care familia are mijloace de întreținere: iar în cazul insuficienței condițiilor de viață – trebuie limitat numărul de copii în familie. T. Malthus a criticat dur legea cu privire la sărăcie, care prevedea întreținerea săracilor de către parohiile locale. În viziunea lui, întreținerea gratuită a săracilor nu-i stimulează să lucreze, iar unica preocupare a acestora rămâne „producerea copiilor”. El consideră că ar fi mai oportună folosirea mijloacelor respective ale parohiilor pentru stimularea producătorilor.

În opinia lui **J. B. Say**, cererea și oferta pe piața muncii, cât și pe alte piețe, se autoreglează și nu este nevoie de intervenția statului în acest domeniu, iar dezechilibrele care apar între cererea și oferta de pe piața muncii, cât și apariția șomajului comportă caracter temporar. Această abordare rezultă din „legea debușeelor” (numită în literatură „Legea Say”), argumentele căreia constau în următoarele: atunci când un individ produce o marfă el o face cu scopul de a obține în locul ei o altă marfă, astfel, oferta își creează propria sa cerere; suma valorilor produselor oferite pe piață este egală cu suma cheltuielilor pentru mărfurile cerute; concurența cuprinde toate mărfurile, în special pe piața muncii; progresul tehnic are efecte favorabile asupra producției, utilizării forței de muncă și a consumului; dezechilibrele paralele se corectează ele însele prin alocarea de resurse între sectoare deficitare și excedentare. Astfel, Legea Say presupune ocuparea integrală a forței de muncă în condițiile concurenței libere perfecte și a transformării tuturor economiilor în investiții. Din analiza succintă a acestei etape, putem concluda că școala liberalilor clasici a contribuit, în mare măsură, la dezvoltarea conceptului de ocupare a forței de muncă. Totodată, menționăm faptul că problemele ce țin de corelarea dintre cererea și oferta de pe piața muncii, cât și problemele de distincție dintre populația totală, populația activă și populația ocupată, n-au devenit obiective de cercetare pentru reprezentanții acestei școli.

Etapa marxistă (K. Marx, 1818-1883). Deși **K. Marx** a împărtășit unele idei ale liberalilor clasici, el, totodată, a supus unei critici dure concepțiile acestora referitoare la ocuparea deplină a forței de muncă în condițiile sistemului capitalist. K. Marx a fost primul care a prezentat o abordare nouă, modernă referitoare la ocuparea forței de muncă și a șomajului. În lucrarea sa „Capitalul” (vol.1, cap.21-23), el a formulat legea generală a acumulării capitaliste, potrivit căreia cu cât este mai mare capitalul în funcție și mărimea absolută a proletariatului, cu atât este mai mare armata industrială de rezervă și pauperismul oficial. Aici, el a făcut o analiză amplă a ocupării forței de muncă și a șomajului în țările europene industrial dezvoltate în prima jumătate a secolului XIX. În viziunea lui K. Marx, dacă capitaliștii nu reușesc să investească, ei nu vor mai fi capabili să producă bunuri. În acest caz, ei vor fi forțați să iasă

de pe piață, provocând o scădere a ocupării forței de muncă, implicit a salariilor și a profiturilor. Scăderea profiturilor duce la falimentul numeroaselor afaceri, la reducerea investițiilor, în fabrici și mașini și, astfel, provoacă șomajul. Menținerea salariului la nivelul de subzistență se datorează excedentului structural de ofertă a forței de muncă sub forma „armatei industriale de rezervă”, ceea ce îi face neputincioși pe muncitori în fața capitaliștilor. K. Marx face legătura între utilizarea forței de muncă și modalitățile procesului de producție, considerând șomajul un factor important care reglează producția capitalistă. El afirmă că șomajul apare ca un surplus relativ de producție care se formează datorită condițiilor specifice de valorificare a capitalului tehnic.

Etapa neoclastică (L. Walras (1834-1910), J. B. Clark (1847-1938), A. Marshall (1842-1924). **L. Walras** a introdus conceptul de ocupare a forței de muncă în teoria echilibrului economic general, considerând forța de munca ca o marfă care corespunde tuturor legilor generale ale economiei de piață: solicitanții forței de muncă (întreprinzătorii) angajează forța de muncă până la punctul în care munca este egală cu productivitatea economică marginală; ofertanții forței de muncă (muncitorii) apar atunci când salariul este superior neutilității muncii; oferta și cererea forței de muncă sunt echilibrate prin evoluția unui preț - salariul real. Astfel, a apărut noțiunea de piață a forței de muncă, în care există șomaj involuntar. În domeniul ocupării forței de muncă, școala neoclastică s-a pronunțat pentru utilizarea deplină a brațelor de muncă în contextul echilibrului economic general.

Prezintă interes abordările lui **J. B. Clark**, referitoare la ocuparea forței de muncă în contextul repartiției veniturilor. El propune un nou concept de repartiție a veniturilor, bazat pe productivitatea marginală a factorilor de producție. Potrivit acestui concept, salariul tinde spre valoarea produsului marginal a ultimului angajat; renta tinde spre diferența dintre valoarea de piață a produsului și valoarea produsului marginal (produsul de pe lotul mai puțin fertil); dobânda tinde spre nivelul celui mai scăzut randament al capitalului (randamentul marginal). J. B. Clark ajunge la următoarea concluzie: modalitatea de repartiție a veniturilor, conform productivității lor marginale, asigură ocuparea deplină a forței de muncă, lipsa oricărei exploatare, iar

posesorul fiecărui factor de producție obține acea parte a bogăției sociale pe care a creat-o.

Problema ocupării forței de muncă este larg abordată și suficient reflectată de neoclasicul **Alfred Marshall** (1842-1924), în lucrarea sa „Principiile economice” (1890). Forța de muncă este privită ca un rezultat al utilizării capacităților fizice și intelectuale ale omului, orientată spre crearea de bunuri economice. În viziunea lui A. Marshall, pentru sporirea productivității forței de muncă, sunt necesare următoarele măsuri în domeniul instruirii productive: ridicarea nivelului de calificare a muncii; sporirea nivelului de profesionalism; sporirea capacităților generale și specializate ale lucrătorului. A. Marshall, de asemenea, a analizat amănunțit condițiile fizice, intelectuale și morale care influențează productivitatea forței de muncă; energia musculară a lucrătorului, climatul care influențează natalitatea, nivelul de alimentație, îmbrăcămintea, dispunerea de spațiu locativ, organizarea odihnei, optimismul și libertatea individului, influența mediului înconjurător.

Etapa keynesiană. O abordare opusă celei liberalismului clasic și neoclasic referitor la ocuparea forței de muncă este cea a lui **J. M. Keynes** (1883-1946). După cum s-a menționat mai sus, liberalii clasici și neoclasici considerau că economia de piață poate asigura utilizarea completă a forței de muncă, iar șomajul, care apare episodic, este voluntar și este generat de salariile prea ridicate, fapt care îi înclină pe întreprinzători să cumpere mașini și utilaje, în loc să angajeze noi brațe de muncă. Această teorie, în viziunea lui J. M. Keynes, nu corespunde realității, deoarece șomajul în condițiile sistemului capitalist devine un fenomen inevitabil și permanent.

J. M. Keynes, în lucrarea sa „Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor”(1936) constată că șomajul nu constituie un rău absolut, până la un anumit punct, fiind chiar un factor pozitiv, stimulându-i pe oameni să lucreze mai bine. În același timp, el afirmă că, în societatea capitalistă, nu există niciun fel de mecanism, care ar garanta ocuparea completă a forței de muncă. În opinia lui J. M. Keynes, la originea șomajului, nu se află salariile prea ridicate, ci necoresponderea dintre economii și investiții. Nu cei săraci sunt vinovați de existența șomajului, ci cei bogați, care reduc volumul de investiții, ce

inevitabil duce la reducerea locurilor de muncă disponibile. El consideră că șomajul poate fi redus numai prin intervenția statului, pe calea stimulării investițiilor și creării noilor locuri de muncă. J. M. Keynes consideră că mecanismele spontane ale pieței nu sunt suficiente pentru a atinge obiectivele de bază, cum ar fi: ocuparea deplină a forței de muncă, lipsa crizelor economice, creșterea economică durabilă și compatibilă cu resurse existente, fără implicarea statului în rol de regulator, folosind astfel de mijloace puse la dispoziția sa, cum ar fi bugetul statului, emisia monetară, reglarea ratei dobânzilor și alte pârghii economice. Menționăm faptul că abordările doctrinale ale lui J. M. Keynes, referitoare la ocuparea deplină a forței de muncă, au jucat un rol important în elaborarea politicilor de ocupare a forței de muncă și de combatere a șomajului, în anii 30-60 ai secolului trecut, fiind implementate în mai multe țări europene și în Statele Unite ale Americii, însă, actualmente, în urma schimbărilor social-economice substanțiale, unele postulate ale acestui savant și-au pierdut valoarea lor inițială.

Etapă contemporană cuprinde ultimul sfert al secolului XX și începutul secolului XXI. La începutul anilor 70 ai secolului trecut, în urma aprofundării crizei resurselor energetice, care a cuprins majoritatea țărilor industrial dezvoltate, au apărut noi abordări, care au generat două politici noi în domeniul ocupării forței de muncă: prima – de orientare neoliberală, bazată pe ofertă și aplicată, preponderent, în țările anglo-saxone și care prevedea reducerea șomajului prin creșterea numărului locurilor de muncă și restructurarea economiei (această politică a contribuit la scăderea ratei șomajului în SUA de la 11,2%, în 1982, până la 4,3% - în anul 1999); a doua – politica postkeynesiană de intervenție activă a statului pe piața muncii, a fost aplicată preponderent în țările Europei continentale. Această politică a creat, în special, pentru întreprinderi și tineret, noi situații de activitate, cum ar fi: stagii și forme intermediare de angajare a tineretului și șomerilor; norme de angajare parțială; scutiri fiscale pentru adulți; schimbări în criteriile și durata de acordare a indemnizațiilor de șomaj; crearea unui serviciu public pentru ocuparea forței de muncă. Etapa actuală a evoluției conceptului de ocupare a forței de muncă se caracterizează și prin transformări calitative importante legate de creșterea rapidă a nivelului de educație în țările

dezvoltate, modificarea condițiilor de intrare a tinerilor pe piața muncii, aplicarea noilor cerințe de angajare a muncitorilor aflați în plină carieră profesională, dar relativ mai puțin instruiți, cărora tinerii le fac concurență. Actualmente, în Uniunea Europeană și în alte țări, sunt elaborate un set de programe și proiecte de ocupare a forței de muncă, inclusiv a celei tinere, în câmpul muncii.

La etapa actuală, s-au modificat substanțial și **instrumentele politicii de ocupare a forței de muncă**, în special, a angajării tineretului. Accesul la un loc de muncă face acum parte din drepturile fundamentale ale individului apt de muncă și este recunoscut ca atare în țările dezvoltate. Acest drept juridic necesită a fi respectat, indiferent de starea conjuncturii și transformarea concepțiilor privind viața profesională, care se poate produce în societate. Politicile ocupării forței de muncă sunt instrumentele care permit exercitarea practică a acestui drept. În continuare, vom analiza principalele tipuri de instrumente ale politicilor de ocupare a forței de muncă: instrumentele politicilor cererii, ofertei și de adaptare a ofertei de muncă la cerere.

Aplicarea instrumentelor politicii cererii a fost caracteristică pentru doctrina keynesiană, care punea accentul, în domeniul ocupării forței de muncă, pe **cererea efectivă**. Acest instrument prevedea: sporirea cererii de consum și a cererii de investiții, care conduc la sporirea nivelului de producție și la crearea noilor locuri de muncă, ce, în consecință, asigură nivelul înalt de ocupare a forței de muncă. Anume, aceste instrumente aplicate în anii 30-60 ai secolului trecut au contribuit la ieșirea din marea depresiune a țărilor dezvoltate din Europa și SUA, la reducerea substanțială a șomajului și la creșterea economică durabilă. Politica de ocupare a forței de muncă, bazată pe cererea efectivă, a fost, în continuare, adaptată și modificată de către adepții curentelor neo- și postkeynesian R. Harrod, E. Domar, A. Hansen, J. Robinson, A. Phillips, N. Kaldar ș. a. Consider că, în anumite situații conjuncturale, instrumentele politicii de ocupare a forței de muncă bazate pe cererea efectivă pot fi implementate și în R. Moldova, ținând cont de necesitatea atragerii investițiilor străine directe și de crearea a noilor locuri de muncă.

Instrumentele politicii de **ocupare a forței de muncă bazate pe ofertă** sunt, actualmente, axate, în mare măsură, pe mondializarea

proceselor economice, care au impact direct atât asupra inovațiilor tehnologiilor de producție și diversificării metodelor luptei de concurență, cât și asupra condițiilor de ocupare a forței de muncă. Potrivit unor estimări, aprofundarea proceselor de mondializare economică, în viitor, va avea următoarele consecințe în domeniul ocupării forței de muncă: a) creșterea nivelului instruirii inițiale și adaptarea ei la relațiile pieței muncii încă din primii ani de instruire, vor deveni criterii esențiale atât pentru opțiunile de amplasare ale întreprinderilor, cât și pentru capacitatea acestora de a se dezvolta sau de a se adapta la transformările condițiilor noi de producție și ale piețelor acestora; b) creșterea ponderii persoanelor vârstnice în populația activă (în R. Moldova, în anul 2013, ea a constituit 14%) care va intensifica presiunea asupra populației ocupate; c) principiile promovării lucrătorilor în funcție de vechime vor deveni inaplicabile din cauza îmbătrânirii persoanelor active aflate în plina carieră profesională; d) repartizarea activității economice în teritoriu va deveni unul din aspectele esențiale ale politicii de ocupare a forței de muncă; f) creșterea economică va garanta un nivel suficient de ocupare a forței de muncă în fiecare unitate teritorială.

O importanță deosebită în ocuparea forței de muncă o prezintă **politica de adaptare a ofertei de muncă la cerere**. Instrumentele politicii de adaptare a ofertei forței de muncă la cerere pot fi divizate în două grupe: instrumente pasive și instrumente active.

Instrumentele pasive a politicii de ocupare a forței de muncă includ cheltuielile pasive de indemnizare, cum ar fi: asigurări de șomaj, regim de asistență socială pentru muncitorii aflați la sfârșitul perioadei legale de indemnizare. Inițial, alocațiile de șomaj erau destinate pentru compensarea pierderilor de venit pentru o anumită perioadă relativ scurtă. Însă, prelungirea duratei șomajului și faptul că un număr crescând de muncitori, mai ales cei vârstnici, care nu pot regăsi un loc de muncă, au dus la diminuarea sumei și a duratei indemnizației. În ultimii ani, ponderea măsurilor pasive de indemnizare are tendința de scădere în majoritatea țărilor, deoarece aceste măsuri costisitoare vin în contradicție cu necesitatea de a gestiona mai eficient situațiile de îmbătrânire a populației active.

Instrumentele active ale politicilor de adaptare a ofertei de muncă la cerere sunt orientate spre stimularea integrării nou-veniților pe piața muncii sau reintegrarea șomerilor de lungă durată. Aceste instrumente prevăd: a) facilitarea realocării muncitorilor pe piața muncii, în noi locuri de muncă sub presiunea concurenței și a inovării tehnologice. Această măsură va duce la noi dezvoltări ale politicilor de ajustare ale ofertei de muncă a populației la cerere; b) stimularea creării întreprinderilor independente, în care acțiunile de instruire vor fi organizate în interiorul și exteriorul întreprinderii, ce vor favoriza menținerea nivelului adecvat de calificare a ofertei de muncă aflate în plină carieră profesională; c) stimularea și reintegrarea rapidă pe piața muncii a tinerilor care nu reușesc să se plaseze sau a șomerilor de lungă durată să accepte un loc de muncă; d) stabilirea unui echilibru între libertate și constrângere, echilibru care să asigure respectarea dreptului la muncă al tinerilor, în condiții ce corespund posibilităților și aspirațiilor lor și la un nivel de venit acceptabil, din punct de vedere social; e) crearea unor piețe tranziționale ale muncii, care vor permite preluarea muncitorilor, care se confruntă cu mari dificultăți de integrare sau reintegrare.

În concluzie, putem constata că aceste politici de ajustare a ocupării forței de muncă, în viitor, vor fi, din ce în ce mai puțin, politici statale cu aplicare generală și din ce în ce mai mult vor fi politici de ramură și de întreprindere, făcând obiectul unui dialog social activ între patronat și sindicate, dialog concretizat prin acorduri de durată limitată în timp și revizibile în funcție de conjunctura economică și socială. Durata muncii și a modalităților ei de organizare va depinde de acest dialog social.

Bibliografie:

1. Dicționar de științe economice. Chișinău: Editura ARC, 2006.
2. MARX Karl. *Capitalul*, vol.I. Chișinău, 1985.
3. KEYNES J.M. *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*. București, 1970.
4. MARSHALL Alfred. *Principiile științei economice*. M. Progres, 1993.
5. MOLDOVAN D. *Doctrine și economiști celebri*. ARC. Chișinău, 2011
6. Teorii și doctrine economice. Pitești, 2004.